

Research Paper

An Examination of the Strategic Elements in Iran-China Relations within the Foreign Policy Framework of the 13th Government

Abuzar Gohari Moqadam¹, Hossein Bayatani², Reza Feizi³

1. Associate Professor of International Relations, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor of International Relations, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

3. PhD Candidate of Political sociology, Faculty of Islamic Studies and Political Sciences, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

Use your device to scan and read the article online

Citation: Gohari Moqadam, A., Bayatani, H., Feizi, R. (2024). [An Examination of the Strategic Elements in Iran-China Relations within the Foreign Policy Framework of the 13th Government (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 14(50), 22-44. <https://doi.org/10.22034/sspp.2024.2027787.3641>

<https://doi.org/10.22034/sspp.2024.2027787.3641>

Received: 29 Mar 2024

Accepted: 09 May 2024

Available Online: 20 Jun 2024

Keywords:

President Raisi, 13th government, strategic relations, Iran, China.

ABSTRACT

Individuals who assume significant responsibilities play a pivotal role in shaping the foreign policy of a nation. With the inauguration of the 13th government, there was a shift in the country's foreign policy approach, mirroring the change in leadership. The new president, cognizant of the power transition in the international system from West to East, sought to balance his government's foreign policy by enhancing engagement with the East, particularly the emerging Eastern powers, with China being a notable example. Assessing a government's foreign policy provides a valuable lens to evaluate its performance and identify its strengths and weaknesses. However, there is a noticeable lack of such research concerning relations with China during the 13th government. This study aims to ascertain the significance of the Iran-China relationship through an analysis of President Raisi's speeches and to identify the strategic components of this relationship within the government's Asian policy.

To conduct this research, Dr. Raisi's perspectives, as a pivotal figure in shaping the government's foreign policy on matters related to China, were extracted and analyzed using the thematic analysis method in MAXQDA software. Six organizing themes were extracted: "Strategic Partnership", "Political-Security", "Economic", "Cultural", "Scientific and Research", and "Health and Treatment". These themes fall under a global theme titled "Strategic Components of Iran-China Relations", which emerged from the research findings.

* Corresponding Author:

Hossein Bayatani

Address: Faculty of Islamic Studies and Political Sciences, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

E-mail: H.bayatani@isu.ac.ir

مقاله پژوهشی

مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین در سیاست خارجی دولت سیزدهم

ابوذر گوهری مقدم^(۱)، حسین بیاتانی^(۲)، رضا فیضی^(۳)

۱. دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، تهران، ایران.
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، تهران، ایران.
۳. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، تهران، ایران.

چکیده

یکی از منابع مهم اثرگذار در سیاست خارجی هر کشوری، افراد و نقش آن‌ها است. پس از روی کار آمدن دولت سیزدهم، رویکرد سیاست خارجی کشور نیز به تبع تغییر رئیس دولت تغییر کرد و رئیس‌جمهور جدید با توجه به این موضوع که قدرت در نظام بین‌الملل در حال جابه‌جایی از غرب به شرق است، جهت تعادل در سیاست خارجی دولت خود گسترش ارتباط با شرق و خصوصاً قدرت‌های نوظهور شرقی را در دستور کار قرار داد. یکی از این قدرت‌های نوظهور در نظام بین‌الملل امروز نیز کشور چین است. از طرفی شناسایی سیاست خارجی دولت‌ها چراغ راه مناسبی برای بررسی عملکردها و تبیین ضعف‌ها و قوت‌های آنان است و فقدان چنین تحقیقاتی در حوزه ارتباط با چین در دولت سیزدهم آشکار است. لذا این پژوهش با هدف یافتن اهمیت رابطه ایران و چین از دریچه سخنانی‌های رئیس دولت سیزدهم به دنبال شناسایی مؤلفه‌های راهبردی روابط این دو کشور در سیاست آسیایی دولت است. برای انجام این پژوهش، دیدگاه‌های دکتر رئیسی به عنوان شخصیتی مؤثر در شکل‌گیری سیاست خارجی دولت درباره موضوعات نزدیک به حوزه ارتباط جمهوری اسلامی با چین استخراج گردید و با استفاده از روش تحلیل مضمون در نرم‌افزار MAXQDA مورد تحلیل قرار گرفت. استخراج شش مضمون سازمان‌دهنده «شراکت راهبردی»، «سیاسی-امنیتی»، «اقتصادی»، «فرهنگی»، «علمی و پژوهشی» و «بهداشت و درمان»، ذیل یک مضمون فراگیر با عنوان «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین» از نتایج این پژوهش است.

تاریخ دریافت: ۱۰ فروردین ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۳۱ خرداد ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

سید ابراهیم رئیسی،
رئیس‌جمهور شهید،
دولت سیزدهم، روابط
راهبردی، ایران، چین.

* نویسنده مسئول:

حسین بیاتانی

نشانی: دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، تهران، ایران.

رایانامه: H.bayatani@isu.ac.ir

مقدمه

سیاست خارجی جمهوری اسلامی امکان‌پذیر نیست و این نکته را هم باید یادآور شد که رئیس دولت از مهم‌ترین تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی یک دولت به‌شمار می‌رود. لذا این پژوهش بر آن است تا با بررسی سخنرانی‌های رئیس دولت سیزدهم، مؤلفه‌های راهبردی روابط جمهوری اسلامی با چین را احصا کند.

اکنون با گذشت تقریباً نیمی از دولت سیزدهم، بررسی عملکرد دولت در حوزه‌های مختلف جهت آسیب‌شناسی و نیز تقویت نقاط ضعف و تبیین نقاط قوت دولت ضرورت دارد. سیاست خارجی در عصر حاضر هم یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی دولت‌ها است. از سوی دیگر با توجه به اهمیت نقش رئیس دولت به‌عنوان تصمیم‌گیرنده در سیاست خارجی، نادیده‌انگاشتن مواضع این مقام موجب عدم درک صحیح از سیاست خارجی کشور و درنهایت برداشت غلط از رفتار دولت خواهد شد. با این تفاسیر، فقدان پژوهش‌های منسجم در حوزه اندیشه رؤسای دولت‌ها، خصوصاً رئیس دولت سیزدهم و به‌طور خاص اندیشه ایشان در حوزه سیاست خارجی آسیب‌های بسیاری دارد که مهم‌ترین آن عدم شناسایی صحیح سیاست خارجی دولت سیزدهم خواهد شد.

به‌طور خلاصه این پژوهش درصدد این برآمده است که مؤلفه‌های راهبردی‌ای که جمهوری اسلامی ایران بنا دارد طبق آن‌ها روابط خود را با دولت جمهوری خلق چین تنظیم کند، از سخنرانی‌های دکتر رئیسی، رئیس دولت سیزدهم، استخراج و تحلیل کند. این مؤلفه‌ها ضمن بیان میزان اهمیت چین در سیاست خارجی این دولت، این مهم را نشان می‌دهند که دولت در چه حوزه‌هایی موفق‌تر بوده و در چه حوزه‌هایی نیازمند تقویت بیشتر روابط با چین است. پژوهشگر در پژوهش حاضر به‌دنبال

مطالعه دیدگاه‌های دولتمردان اثرگذار در سیاست خارجی هرکشوری یکی از عوامل ضروری شناخت سیاست خارجی آن کشور است. اضافه بر این، در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، منابع فردی نیز از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و تأثیری که فرد در تصمیم‌گیری دارد بر تأثیر نقش و جایگاه تصمیم‌گیری غالب است

سیاست خارجی جمهوری اسلامی پس از روی کار آمدن دولت سیزدهم با تغییر رویکرد مواجه شد. این تغییر به‌گونه‌ای است که در منظومه فکری این دولت، برخلاف دوره اعتدال‌گرایی، جامعه جهانی خلاصه در چند کشور خاص نمی‌شود و به‌عبارت بهتر خواهان توازن در سیاست خارجی خود است (رئیسی، ۱۴۰۱). به‌تبع این دیدگاه که حاصل نگاه رهبران جمهوری اسلامی به نظام جهانی است، سیاست خارجی جمهوری اسلامی نیز رو به توازن نهاده است؛ به این معنا که این دولت با در نظر داشتن افول آمریکا و انتقال قدرت از غرب به شرق اقدام به سیاست‌گذاری در حوزه سیاست خارجی نموده و بر همین اساس به‌دنبال آن است که جایگاه جمهوری اسلامی ایران را در نظام نوین جهانی بیابد و آن را تعریف کند (سلیمانی، ۱۴۰۱: ۲۶). لذا ارتباط با قدرت‌های نوظهور، خصوصاً قدرتی شرقی نظیر چین برای جمهوری اسلامی ضرورت می‌یابد.

همان‌طور که گذشت، اندیشه تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی در روابط بین‌الملل یکی از عوامل تعیین‌کننده سیاست خارجی دولت‌ها است. به بیان دقیق‌تر، سیاست خارجی دارای منابع فردی است که در آن برداشت‌ها و نظام فکری افراد مطالعه می‌گردد. مطالعه رویکرد سیاست خارجی دولت سیزدهم هم جز با بررسی آرای تصمیم‌گیرندگان

پاسخ به این سؤال است که دکتر رئیسی به‌عنوان رئیس دولت سیزدهم تاکنون در سیاست آسیایی دولت خود چه مؤلفه‌های راهبردی را در روابط جمهوری اسلامی ایران با چین در نظر گرفته است. چین پاسخ به این پرسش، اهمیت روابط ایران و چین نیز به‌عنوان سؤال فرعی مدنظر است.

این پژوهش فرضیه‌محور نیست و فاقد فرضیه می‌باشد و از نکات نوآوری این پژوهش علاوه بر عنوان بدیع آن باید به این موضوع اشاره کرد که در آن از روش پژوهش تحلیل مضمون استفاده شده است و برای این روش از نسخه ۲۰۲۴ نرم‌افزار تحلیل کیفی MAXQDA استفاده شده است. از این روش و نرم‌افزار زمانی استفاده می‌شود که حجم بسیار زیادی از داده‌ها موجود باشد. در این شرایط، روش تحلیل مضمون موجب کاهش داده‌های متن و بخش‌بندی و کوتاهی آن می‌شود و متن پس از دسته‌بندی، سازمان داده می‌شود تا بطن مفاهیم استفاده شده در متن استخراج گردد.

در ادامه ابتدا تمام سخنرانی‌های دکتر رئیسی پیرامون بحث ارتباط با چین از میان سخنرانی‌های ایشان از ابتدای دولت تا تیرماه ۱۴۰۲ در قالب فیش‌های مجزاجدا سازی شد و پس از کدگذاری فیش‌ها و سپس پالایش آن‌ها، مفاهیم سازمان‌دهنده و پایه به‌دست آمد و در نهایت ذیل یک مفهوم فراگیر تحت عنوان «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین در سیاست آسیایی دولت سیزدهم» مجدداً گردآوری و مفصل‌بندی شد.

پیشینه پژوهش

بررسی منابع و مقالات متعدد نشان می‌دهد که تاکنون پژوهشی درباره مؤلفه‌های راهبردی روابط جمهوری اسلامی و چین در دیدگاه‌های دکتر رئیسی انجام نشده است، اما با این حال سلیمانی

در مقاله‌ای پژوهشی با عنوان «تحلیل گفتمانی سیاست خارجی دولت سیزدهم» (سلیمانی، ۱۴۰۱) که تقریباً به موضوع پژوهش حاضر نزدیک است، به بررسی سیاست خارجی دولت سیزدهم پرداخته است. سلیمانی انقلابی‌گرایی عمل‌گرا را ادال مرکزی گفتمان سیاست خارجی دولت سیزدهم در نظر می‌گیرد و از طریق آن به رمزگشایی از مواضع رسمی رئیس دولت می‌پردازد تا سخنان ایشان را در یک قالب گفتمانی تعریف نماید. در ضمن این مقاله، سیاست خارجی دولت سیزدهم را به‌صورت کلی بررسی می‌کند و فاقد بررسی روابط آن با یک دولت به‌صورت خاص است.

در پژوهشی دیگر با عنوان «موانع تحقق سیاست همسایگی و نگاه آسیایی در دولت سیزدهم» (حسینی، ۱۴۰۱)، حسینی تلاش غرب برای تحقق برجام جدید، افزایش بی‌ثباتی‌های منطقه، بحران اقتصادی و توقعات بالا از دولت سیزدهم را موانعی در راه تحقق سیاست آسیایی دولت سیزدهم می‌داند و این در حالی است که سیاست آسیایی و سیاست همسایگی راهبردی است که دولت سیزدهم از ابتدا برای خروج از این موانع اندیشیده است.

رضایی نیز در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خارجی مطلوب دولت ابراهیم رئیسی؛ الگوی نظم عدالت‌محور مبتنی بر استراتژی موازنه نرم» (رضایی، ۱۴۰۰) تعاملی میان نظم عدالت‌محور و موازنه نرم قائل می‌شود و بیان می‌کند که با این راهبرد بدون درگیری مستقیم با هژمون می‌توان تکلفات آن را افزایش داد. در این مقاله هیچ سخنی از بررسی روابط چین و ایران نمی‌رود و با بررسی این مقالات می‌توان گفت نوآوری پژوهش پیش‌رو آن است که سخنرانی‌های دکتر رئیسی را پیرامون موضوع واحد روابط کشور با چین تحلیل مضمونی می‌کند که در سایر پژوهش‌ها یافت نمی‌شود.

روش پژوهش

جهت شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی استفاده می‌شود. تحلیل مضمون به چارچوب نظری پیش‌بینی شده‌ای وابسته نیست و لذا می‌توان از این مزیت در چارچوب‌های نظری متفاوت استفاده کرد. (فیضی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۰۹)

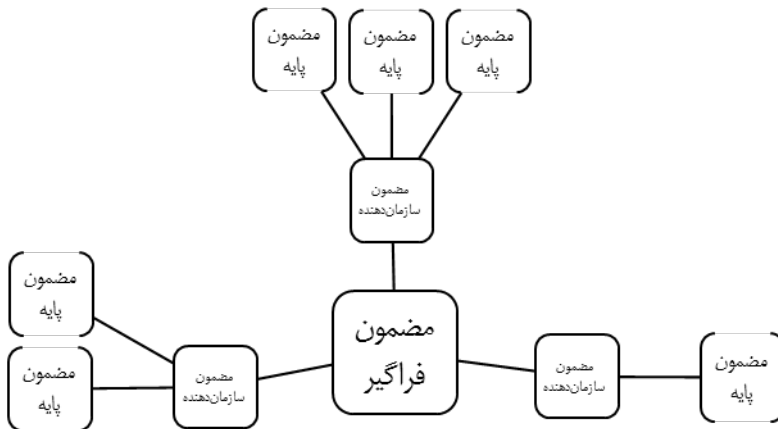
برای آغاز تحلیل مضمون ابتدا باید از شناسایی مضمون شروع کرد. شناسایی مضمون یکی از پیچیده‌ترین امور در پژوهش است.

مضامین را می‌توان به‌وسیلهٔ مشاهدهٔ متن و سپس پردازش آن شناسایی کرد. شناسایی مضامین از طرُق بسیاری قابل‌دسترسی است که بخشی از آن‌ها عبارتند از: استفاده از واژگان کلیدی متن، توجه به تکرارها در متن، شناخت رابط‌های زبان‌شناسی مثل صفت و موصوف و جملهٔ شرطی و تابعی، جستجوی اصطلاحات مکتوم، توجه به تشبیه‌ها و استعاره‌ها و...

برای کاربست روش تحلیل مضمون ابتدا باید متن مورد مطالعه تجزیه شود و پس از بررسی و شناسایی مضامین، کدگذاری شود که همهٔ این روند در پژوهش حاضر با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA صورت گرفته

روش گردآوری داده در این پژوهش به این صورت است که ابتدا سخنرانی‌های رئیس دولت سیزدهم که مرتبط با سیاست خارجی دولت سیزدهم بود در پایگاه اطلاع‌رسانی دولت و سایر منابع استخراج شد و با استفاده از کلیدواژه‌ها، فیش‌های مرتبط با چین جدا شدند. به‌منظور ارائهٔ روش تحلیل داده‌ها همان‌طور که در بخش مقدمه به‌طور خلاصه آورده شد، در پژوهش حاضر از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. این روش، یکی از روش‌های تحلیل کیفی است که داده‌ها در آن با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA، به‌صورت روشمند مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرند.

تحلیل مضمون یکی از روش‌های پژوهش روی متون است و کاربرد آن زمانی است که حجم عظیمی از داده‌ها موجود باشند که با این روش، داده‌ها پس از کاهش، بخش‌بندی و مقوله‌بندی و سپس تلخیص می‌گردند و در نهایت مفصل‌بندی می‌شوند و این بازسازی به‌گونه‌ای است که مفاهیم و الگوهای موجود در متن، از درون داده‌ها خارج می‌شوند. این روش

متوازن‌سازی سیاست خارجی

سیاست خارجی متوازن یکی از مفاهیم اصلی در سیاست خارجی دولت سیزدهم است. این راهبرد با اصل «نه شرقی، نه غربی» و نیز مدنظر قراردادن تعادل در برقراری ارتباط با کشورهای دنیا تعریف می‌شود، پایه اصلی سیاست خارجی دولت سیزدهم را شکل می‌دهد. راهبرد حاضر همان اندازه که بر استقلال کشور تأکید دارد، بر توازن و تعادل در برقراری ارتباط میان شرق و غرب نیز نظر دارد (گوهری‌مقدم، ۱۴۰۱: ۱۴۵-۱۴۷). گفتنی است که تفاوت این راهبرد با گفتمان اعتدال‌گرایی در آن است که دولت سیزدهم با درک اینکه قدرت در نظام بین‌الملل در حال انتقال از غرب به شرق است، نفی غرب و تعیین جایگاه ایران اسلامی با دولت‌های قدرتمند در نظام نوین جهانی را اصل ضروری راهبرد سیاست خارجی خود قرار داده است.

توجه به قدرت‌های نوظهور

دولت سیزدهم همواره تلاش کرده است تا با توجه به قدرت‌های نوظهور و انعقاد پیمان‌های راهبردی با آنان جایگاه مناسبی در نظم نوین جهانی برای خودش تعریف نماید (گوهری‌مقدم، ۱۴۰۱: ۱۴۵-۱۴۷). عزم دولت برای اجراء شدن قرارداد همکاری ۲۵ ساله میان ایران و چین یکی از نمونه‌های این مؤلفه است (رئیس، ۱۴۰۱: ب).

تأکید بر دیپلماسی اقتصادی

نظر به لزوم رشد اقتصادی کشور و در کنار آن تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران که سال‌ها است سفره و معیشت مردم را تحت تأثیر خود قرار داده است، دولت سیزدهم با هدف بهبود معیشت مردم، خنثی‌سازی تحریم‌ها و نیز رونق بازارهای اقتصادی کشور و تجارت بین‌الملل، پیگیری دیپلماسی

است. سپس همه کدها پالایش می‌شوند و مجدداً مورد بازبینی قرار می‌گیرند تا با متن متصل خود غیر مرتبط نباشند؛ این کدها را «مضامین پایه» می‌نامند. در مرحله بعد بایستی این مضامین پایه تدوین شوند؛ به بیان دیگر باید در دسته‌های مرتبط با خودشان قرار گیرند تا بتوان آن‌ها را دسته‌بندی و جهت‌دار کرد. در نهایت پس از قرار گرفتن آن‌ها در گروه مربوط به خودشان که نام هر گروه «مضمون سازمان‌دهنده» است، تحت یک عنوان واحد با نام «مضمون فراگیر» گردآوری می‌شوند تا پس از بازسازی، مورد تحلیل و بررسی قرار گیرند که ثمره آن تولید گزارش نهایی است.

چارچوب مفهومی و تعاریف

چارچوب مفهومی

مبانی نظری در پژوهش، نظریه یا نظریاتی هستند که پژوهش را در چارچوبی مشخص پیش می‌برند. در پژوهش‌هایی که در آن از نظریه‌ای استفاده نمی‌شود، می‌توان مبانی نظری را با یک یا چند بحث نظری پیش برد (علیخانی، ۱۴۰۱: ۷۳). با توجه به اینکه موضوع پژوهش حاضر، سخنان رئیس دولت سیزدهم را به‌عنوان سکاندار سیاست خارجی جمهوری اسلامی و یکی از تصمیم‌گیران مهم آن بررسی می‌کند، بهتر آن است که با چارچوب نظری مشخصی از سیاست خارجی خود دولت اقدام به تحلیل نمود؛ لذا مؤلفه‌های گفتمان سیاست خارجی دولت که بنابر خط‌مشی‌ها و سوابق مسئولان حوزه سیاست خارجی کشور و در رأس آن‌ها مبنی بر سخنرانی‌ها و مواضع رسمی دکتر رئیسی شناسایی شده است (گوهری‌مقدم، ۱۴۰۱: ۱۴۵-۱۴۷)، به‌عنوان چارچوبی این تحقیق در نظر گرفته شده است. در این سند از هفت اصل کلی در گفتمان سیاست خارجی دولت یاد می‌شود که عبارتند از:

اصل سیاست خارجی متعادل به‌شمار می‌رود (گوهری‌مقدم، ۱۴۵: ۱۴۰۱-۱۴۷).

چندجانبه‌گرایی و مخالفت با یکجانبه‌گرایی

یکی دیگر از مؤلفه‌های گفتمان سیاست خارجی دولت سیزدهم، مخالفت آن با یکجانبه‌گرایی و پیگیری سیاست چندجانبه‌گرایی است که با مشارکت فعالانه در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای نظیر اگو و شانگهای آن را دنبال می‌کند. در این دولت مخالفت با یکجانبه‌گرایی، با بنیان عدالت و همکاری و احترام متقابل میسر می‌گردد و ایفای نقش سازنده دولت در برابر چالش‌های بین‌المللی و منطقه‌ای نیز از اهمیت زیادی برخوردار است (گوهری‌مقدم، ۱۴۵: ۱۴۰۱-۱۴۷).

مقابله با تحریم‌های آمریکا

دولت سیزدهم از ابتدای کار خود، از تلاش برای رفع تحریم‌ها از طریق برقراری مذاکرات رفع تحریم دریغ نکرده است ولی با این تفاوت که تمام مسائل کشور را به سرنوشت مذاکرات گره نزده و معتقد است که

اقتصادی را نیز جزء یکی از برنامه‌های مهم خود در سیاست خارجی قرار داده است.

تقویت سیاست همسایگی

دولت سیزدهم پس از روی کار آمدن، از همان ابتدا تلاش کرد روابط کشور را با همسایگان و کشورهای منطقه گسترش دهد که انتخاب تاجیکستان به‌عنوان مقصد اولین سفر خارجی رئیس‌جمهور (۱۴۰۰، ۰۶، ۲۵) جهت شرکت در اجلاس شانگهای و در کنار آن دیدارهای دوجانبه با مقامات کشورهای ازبکستان، پاکستان، بلاروس، قزاقستان، ارمنستان، ترکمنستان و تاجیکستان، مؤید این ادعا است. در کنار این، تنش‌زدایی و گسترش روابط با ازبکستان و سفر رئیس‌جمهور ایران پس از ۱۸ سال به این کشور (۱۴۰۱، ۰۶، ۲۳) نیز یکی دیگر از دستاوردهای دولت سیزدهم در راستای همین راهبرد است. سایر اقدامات بین‌المللی دولت سیزدهم در کنار بخشی از آن که مرور شد، از رونمایی دولت از راهبرد «سیاست همسایگی» و «سیاست آسیایی» در عمل حکایت دارد که بی‌شک رکن مهمی در عملی کردن

راه‌حل همه مشکلات در داخل کشور است. این مؤلفه به‌طور جدی‌تری در رفتار دولت مشخص است.

مردم‌پایگی

رویکردی که دولت سیزدهم برای سیاست خارجی خود تعریف کرده است، علاوه بر ویژگی‌های مذکور، مردم‌پایه نیز است. مردم‌پایگی سیاست خارجی دولت سیزدهم یعنی این دولت تلاش دارد تا سیاست‌هایی را که در مسائل کلان سیاست خارجی خود پیگیری می‌کند، در راستای خواسته‌های مردم و منافع واقعی ملت باشد (گوهری‌مقدم، ۱۴۵: ۱۴۰-۱۴۷).

تعاریف

همگرایی منطقه‌ای

دولت‌ها پس از قرن بیستم دریافتند که برای تأمین منافع خود در نظام بین‌الملل باید به‌دنبال همگرایی باشند. همگرایی فرآیندی شمرده می‌شود که طی آن منبع وفاداری کشورها مشترک می‌شوند و دو یا چند کشور با نادرده‌انگاشتن بخشی از حاکمیت داخلی خود و واگذاری آن به یک بخش بزرگ‌تر مشترک، ذیل یک چتر و حاکمیت واحد گرد هم می‌آیند (بعقوبی و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۷۷). همگرایی منطقه‌ای نیز شکل تکامل‌یافته‌ای از همگرایی است که باید مورد توجه قرار بگیرد. همگرایی منطقه‌ای بیشتر ماهیت اقتصادی دارد و گروهی آن را امنیتی نیز می‌دانند؛ چراکه کشورها عمدتاً جهت یافتن شریک تجاری و بازار برای مزاد کالای تولیدی خودشان و همچنین جهت پیشگیری از جنگ و تقویت خود در برابر هجوم بیگانه به همگرایی منطقه‌ای روی می‌آورند (1997, Schiff & Winters: 6-4)

سیاست آسیایی

سیاست آسیایی راهبردی نوین در سیاست خارجی

جمهوری اسلامی است که دولت سیزدهم با بیان و رفتار خود آن را بنا نهاده است. طبق دیدگاه دکتر رئیسی، دولت سیزدهم معتقد است که آسیا پهنه‌ای از تمدن، فرهنگ‌ها و ارزش‌های غنی است و همچنین مهد ادیان توحیدی است. اصولی که امروز در روابط بین‌الملل حاکم است از قبیل عدالت‌خواهی، صلح‌طلبی، پایبندی به تعهدات و سایر مفاهیم بشردوستانه در این قاره ظهور یافته و به‌طور خلاصه عصر حاضر، عصر ارتباط با آسیا است. (رئیس، ۱۴۰۰ الف) لذا گسترش روابط جمهوری اسلامی با قاره آسیا در دستور کار است که سیاست آسیایی نام گرفته است.

روابط ایران و چین از منظر دکتر رئیسی

در این مرحله جهت یافتن مؤلفه‌های روابط ایران و چین در مجموع سخنان دکتر رئیسی، ابتدا سخنرانی‌های ایشان در حوزه سیاست خارجی تا تاریخ تیرماه ۱۴۰۲ استخراج شد و از میان آن‌ها فیش‌های مرتبط با روابط ایران و چین مشخص شدند. در این مرحله حدود دویست فیش موضوعی که با مفهوم مدنظر مرتبط بودند احصا شد. در گام بعدی تمام فیش‌ها در نرم‌افزار MAXQDA گردآوری شدند و کدگذاری اولیه روی آنان انجام گرفت. سپس از میان همه فیش‌هایی که کدگذاری شده بود، ۱۳۵ مضمون پایه و در نسبت با آن ۱۳۵ فیش مرتبط انتخاب شد.

در مرحله بعد برای دسته‌بندی و نام‌گذاری مضامین، با توجه به ارتباط و انسجام مفهومی میان مضامین پایه‌ای که پیش از این گردآوری شده بودند، گروه‌بندی شدند و نتیجه آن شد که یک مضمون فراگیر با عنوان «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین» و شش مضمون سازمان‌دهنده نهایی حاصل شدند.

مضمون فراگیر: مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین		
مضمین (سازمان‌دهنده ۱)	مضمین (سازمان‌دهنده ۲)	مضامین پایه
شراکت راهبردی	روابط دو جانبه	افزایش همکاری ایران و چین به واسطه ظرفیت‌های دو کشور
		وجود زمینه‌ها جهت گسترش همکاری میان ایران و چین
		همکاری چین در پروژه‌های ریلی ایران
		اهمیت تبادل ظرفیت میان ایران و چین برای پیشرفت هر دو کشور
		اراده مسئولین چین برای همکاری با جمهوری اسلامی
		اراده ایران برای تعمیق روابط با چین
		آمادگی جمهوری اسلامی برای گسترش ارتباطات با چین
		جبران عقب‌ماندگی‌های روابط ایران و چین با تبادل ظرفیت‌ها میان این دو کشور
		اراده چین و ایران برای گسترش همکاری‌ها به همه حوزه‌ها
		مواضع مشترک ایران و چین مؤثر در افزایش همکاری‌های دو کشور
برنامه جامع همکاری ایران و چین	برنامه جامع همکاری ایران و چین	ارتباط راهبردی ایران و چین
		ارتقای روابط ایران و چین در دوره ریاست جمهوری شی جین‌پینگ
		اراده چین و ایران برای اجرای سند همکاری ۲۵ ساله
		تأثیر پژو‌هشگران در سرایت برنامه همکاری ۲۵ ساله به همه حوزه‌ها
		نگرانی برخی کشورها از امضای برنامه همکاری ۲۵ ساله ایران و چین
مانع‌تراشی‌ها	مانع‌تراشی‌ها	رئیس‌جمهور چین به دنبال اجرای برنامه همکاری ۲۵ ساله ایران و چین
		ایران به دنبال اجرای برنامه همکاری ۲۵ ساله با چین
		تلاش دشمنان برای افزایش هزینه‌های همکاری ایران و چین
		ناتوانی عوامل خارجی در تأثیرگذاری بر روابط راهبردی ایران و چین

مضمون فراگیر: مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین		
مضمین (سازمان‌دهنده ۱)	مضمین (سازمان‌دهنده ۲)	مضامین پایه
سیاسی-امنیتی	مقابله با یکجانبه‌گرایی	ارتباط با چین در راستای سیاست خارجی متعادل دولت سیزدهم
		ایران‌هراسی و چین‌هراسی، روش همیشگی غرب برای مقابله با این دو کشور
		هم‌نظری ایران با چین در جهت کسب استقلال سیاسی
		ارتباط با چین در راستای خنثی‌سازی تحریم‌های آمریکا
		نگاه غیراستعماری چین به ارتباط با سایر کشورها
		ارتباط چین و ایران به‌عنوان دو کشور مستقل، جهت خنثی‌سازی تحریم‌ها
		اهمیت ارتباط ایران و چین با یکدیگر به‌عنوان دو کشور مستقل جهت مبارزه با یکجانبه‌گرایی
		لزوم تشکیل تجارت پایدار میان اعضای سازمان همکاری‌های شانگهای جهت مبارزه با یکجانبه‌گرایی
		مواضع مشترک ایران با چین در مقابله با یکجانبه‌گرایی
		همکاری ایران و چین به وجود آورنده قدرت جدیدی جهت نفی یکجانبه‌گرایی
مبارزه با تروریسم	مبارزه با تروریسم	مقابله با تروریسم، یکی از نقاط مشترک میان ایران و چین
		لزوم هم‌اندیشی ایران و چین برای مقابله با جریان تروریسم
		تحقق اهداف سازمان همکاری‌های شانگهای با احیای جاده ابریشم
سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	فرصت بودن عضویت ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای برای این سازمان
		فرصت بودن عضویت ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای برای جمهوری اسلامی
		استفاده از ظرفیت عضویت ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای جهت تقویت ایران و سازمان
		ارتباط یافتن ایران با زیرساخت‌های اقتصادی آسیا با عضویت در سازمان همکاری‌های شانگهای
		تقدیر از چین بابت فراهم کردن زمینه عضویت ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای
		افزایش همکاری‌های ایران و چین به اعتبار سازمان‌های منطقه‌ای

مضمون فراگیر: مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین		
مضمین (سازمان دهنده ۱)	مضمین (سازمان دهنده ۲)	مضامین پایه
		اهداف و اعضای سازمان همکاری شانگهای، موجب تمایل ایران برای عضویت در این سازمان
		موفقیت سازمان همکاری شانگهای در رسیدن به اهداف خود
		اهمیت استفاده سازمان همکاری شانگهای از همه ظرفیت‌های کل اعضا
		اهمیت سازمان همکاری شانگهای در افزایش همگرایی میان کشورهای آسیایی
		تلاش ایران برای شرکت در سازمان همکاری شانگهای به عنوان یک عضو فعال
		تشکیل ترانزیت پایدار در منطقه با همکاری چند جانبه اعضای سازمان همکاری شانگهای
		نقش ساز و کار تأمین مالی سازمان همکاری شانگهای در تسهیل تجارت منطقه
		استقبال ایران از عضویت در سازمان همکاری شانگهای در راستای گسترش ارتباطات با کشورهای آسیایی
		ظرفیت بندر چابهار جهت تبدیل شدن به نمادی از همکاری اعضای سازمان شانگهای
		تشکر از سازمان همکاری شانگهای بابت همکاری در کنترل ویروس کرونا
		نگاه مثبت شی جین پینگ برای همکاری با ایران در بریکس
		قدردانی از چین بابت دعوت ایران جهت شرکت در بریکس پلاس
		بهره‌مندی مجموعه آکو از ارتباط با چین و روسیه
		همکاری چین با جمهوری اسلامی در تسهیل روند مذاکرات هسته‌ای
		استقبال ایران از دعوت چین برای برقراری ارتباط با عربستان
		استقبال ایران و عربستان از میانجی‌گری چین برای از سر گرفتن روابط این دو کشور
		میانجی‌گری چین در بهبود روابط ایران و عربستان
	نقش چین در برقراری روابط ایران با سایر کشورها	

مضمون فراگیر: مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین			
مضمین (سازمان‌دهنده ۱)	مضمین (سازمان‌دهنده ۲)	مضامین پایه	
اقتصادی	منافع روابط اقتصادی	اثرگذاری ارتباط ایران با چین در نقش آفرینی اقتصاد ایران در منطقه	
		چین مهم‌ترین شریک تجاری ایران	
		عزم ایران و چین برای گسترش ارتباطات اقتصادی	
		ارتباط با چین در راستای تأمین منافع ملی و اقتصادی کشور	
	ظرفیت‌های اقتصادی	لزوم تحول در روابط مالی و بانکی میان ایران و چین	اهمیت تبادل تولیدات ایرانی و چینی برای دو کشور
			لزوم فعالیت دفاتر تجاری در چین جهت آشنایی آنان با ظرفیت‌های اقتصادی ایران
			لزوم استفاده از بازار محصولات استاندارد ایرانی در چین
			لزوم شناخت ظرفیت‌های ایران و چین جهت توسعه روابط اقتصادی میان دو کشور
			لزوم شناسایی ظرفیت‌های تجاری ایران و چین توسط فعالان اقتصادی
			تحقق اهداف سازمان همکاری‌های شانگهای با احیای جاده ابریشم
ترانزیت	جاده نوین ابریشم دربرگیرنده سرمایه‌گذاری چین در کشورهای مختلف	آمادگی جمهوری اسلامی برای همکاری در ایده‌های ترانزیتی چین	
		چین به دنبال احیای جاده ابریشم	
		جاده نوین ابریشم تسهیل‌کننده روابط تجاری منطقه و جهان	
		جهانی شدن چین از طریق جاده ابریشم باستانی	
		ایده کمربند-راه بیانگر عزم ایران و چین برای همکاری راهبردی	
		اهمیت بالای کریدور چین-آسیای مرکزی-غرب آسیا-دریای مدیترانه در توسعه تجارت میان شرق و غرب اوراسیا	
		لزوم بهره‌مندی از ظرفیت سرمایه‌گذاری در طرح احیای جاده ابریشم جهت گسترش تعاملات ایران و چین	
		وجود ایران در مسیر یکی از کریدورهای یک کمربند-یک جاده	
		احیای جاده ابریشم با ابتکار کمربند-راه	
		نقش مؤثر طرح احیای جاده ابریشم در تقویت ارتباطات کشورهای آسیا	

مضمون فراگیر: مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین		
مضمین (سازمان‌دهنده ۱)	مضمین (سازمان‌دهنده ۲)	مضامین پایه
انرژی	انرژی	مشارکت ایران و چین در حفظ امنیت انرژی، ضامن منافع مشترک دو کشور
		همکاری ایران و چین در تأمین امنیت انرژی، مقوم صلح و توسعه در عرصه جهانی
		اعلام آمادگی جمهوری اسلامی جهت تأمین امنیت انرژی جامعه ملل
		اهمیت گسترش روابط چین با ایران به عنوان صادرکننده انرژی
		تأکید رئیس‌جمهور بر ارتقای همکاری ایران و چین در حوزه انرژی
توسعه	توسعه	الگوی توسعه عادلانه در چین
		تلاش چین برای نجات مردم از فقر، حاصل نگاه عادلانه آنان به توسعه
		هم‌افزایی میان ایران و چین، بستر ساز حرکت به سوی توسعه
		مراقبت از فرهنگ بومی در کنار توسعه یافتگی، ویژگی الگوی توسعه چینی
		لزوم بومی‌سازی تجربیات چین در توسعه جهت اعمال آن بر ایران
فرهنگی	فرهنگی	لزوم توسعه روزافزون روابط کهن ایران و چین
		مبانی فرهنگ ایرانی و چینی، از عوامل نزدیکی این دو کشور
		ایجاد تسهیلات در سفرهای فرهنگی چینی‌ها به ایران جهت تقویت دوستی میان دو ملت
		تمدن کهن و مواضع مشترک ایران و چین، عوامل نزدیکی این دو کشور
		پیوند کهن ایران و چین با یکدیگر از طریق جاده ابریشم
		روابط کهن ایران و چین
		لزوم مراقبت ایران و چین از فرهنگ خود در برابر هجوم بیگانگان
		تلاش غرب برای سلطه فرهنگی بر ایران و چین
		اهمیت توجه روشنفکران ایران و چین به تهاجم فرهنگی از سوی غرب
		وظیفه فرهیختگان ایران و چین، شناساندن چهره واقعی ایران و چین به جهانیان
		بورس‌های ایران‌شناسی برای دانشجویان چینی جهت آشنایی دولت با فرهنگ یکدیگر
		ایرانیان مقیم چین، نماینده ایران جهت گسترش روابط با این کشور

مضمون فراگیر: مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین		
مضمین (سازمان‌دهنده ۱)	مضمین (سازمان‌دهنده ۲)	مضامین پایه
علمی و پژوهشی		آمادگی جمهوری اسلامی جهت همکاری با چین در حوزه آموزش زبان فارسی
		اعلام آمادگی ایران جهت همکاری با چین در حوزه آموزش عالی
		اهمیت تبادل فناوری میان ایران و چین
		اذعان شی جین‌پینگ به نقش پررنگ ایران در نمایشگاه‌های علمی چین
		لزوم ایجاد دفتر علم و فناوری در چین جهت مبادلات علمی میان دو کشور
		لزوم افزایش مبادلات میان مراکز علمی ایران و چین
		لزوم افزایش مبادلات میان پژوهشگران ایرانی و چینی
		اهمیت همکاری ایران و چین در حوزه‌های تحقیقاتی و پژوهشی
		پیشرفت‌های علم و فناوری در چین مایه افتخار آسیا
		پیشرفت‌های علمی ایران موجب افتخار منطقه
بهداشت و درمان		تشکر از چین و روسیه برای همکاری با ایران در کنترل ویروس کرونا
		قدردانی از چین برای قراردادن واکسن کرونا در اختیار ایران، علی‌رغم تحریم‌های غرب

گزارش و توصیف نتایج

پس از طی مراحل فوق یعنی فیش‌برداری از متن و تبدیل آن به مضامین و سپس دسته‌بندی مضامین پایه به سازمان‌دهنده و در نهایت ایجاد مضمون فراگیر، در این مرحله مضمون فراگیر «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین» با استفاده از مضامین سازمان‌دهنده دوباره مفصل‌بندی شده و گزارش نهایی ارائه می‌شود.

مضمون سازمان‌دهنده «شراکت راهبردی»

یکی از مؤلفه‌های ارتباط جمهوری اسلامی با کشور چین، شراکت راهبردی است که این مضمون،

شامل سه مضمون سازمان‌دهنده می‌شود که عبارت است از روابط دوجانبه، برنامه همکاری ۲۵ ساله و مانع‌تراشی‌ها.

در دنیای امروز که چین به‌عنوان یکی از مهمترین بازیگران نظام بین‌الملل شناخته شده است، ارتباط با چین برای هر کشوری از اهمیت بالایی برخوردار است و جمهوری اسلامی هم از این قاعده مستثنا نیست. از طرفی هم با توجه به گفتمان سیاست خارجی دولت، این ارتباط در راستای متوازن‌سازی سیاست خارجی و نیز توجه به قدرت‌های نوظهور در روابط بین‌الملل است.

طرف مقابل هم خبر می‌دهد که برای اجرای سند، ابراز آمادگی کرده است (رئیس، ۱۴۰۱). وی بر نقش پژوهشگران چینی و ایرانی در تبیین این سند تأکید دارد. تأکید ایشان در این راستا است که از پژوهشگران چینی می‌خواهند تا با تحقیق روی این سند موجب افزایش عمق همکاری‌ها در عمل شوند تا حوزه‌های همکاری‌ها در این سند گسترده‌تر شود.

از منظر دکتر رئیسی شراکت راهبردی جمهوری اسلامی و چین موجب نگرانی برخی کشورها است که تلاش می‌کنند با مانع‌تراشی در مسیر همکاری ایران و چین، برای این دو کشور ایجاد هزینه کنند. ایشان البته عوامل خارجی را در این حوزه ناتوان خطاب می‌کنند و نظرشان بر آن است که روابط میان ایران و چین پایه‌هایی مستحکم و درونی دارد زیرا این دو کشور میراث‌دار تمدن‌های ریشه‌دار تاریخی هستند و روابطشان صرف‌نظر از منافع سایر کنشگران بین‌الملل صورت‌بندی شده است و هیچ عاملی نمی‌تواند در توسعه بنیان‌های راهبردی این روابط خللی ایجاد نماید. (رئیس، ۱۴۰۱ط).

مضمون سازمان‌دهنده «سیاسی-امنیتی»

از سایر حوزه‌های روابط ایران و چین، حوزه سیاسی-امنیتی است که به‌عنوان یکی دیگر از مفاهیم سازمان‌دهنده توضیح داده می‌شود. خود این مضمون که سازمان‌دهنده‌ای برای مفهوم فراگیر «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین» به‌شمار می‌رود، دارای چهار مضمون سازمان‌دهنده است: مقابله با یکجانبه‌گرایی، مبارزه با تروریسم، سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و نقش چین در برقراری روابط ایران با سایر کشورها.

در مواضع دکتر رئیسی، ارتباط جمهوری اسلامی با چین به‌عنوان دو کشور مستقل، کمکی در راستای

دکتر رئیسی در مصاحبه با شبکه سی‌سی‌تی‌وی چین (۱۴۰۱، ۱۱، ۲۶) روابط دوجانبه ایران و چین را بدین نحو شراکتی راهبردی می‌خواند: «امروز ارتباطات ما با کشور چین ارتباطات معمولی مثل سایر کشورها- نیست، بلکه ارتباط ما با دوستان چین، ارتباطی بسیار قدیمی و راهبردی است». ایشان علاوه بر اینکه مسئولین چینی را برای همکاری با ایران مشتاق می‌بینند، از آمادگی جمهوری اسلامی برای گسترش ارتباطات با چین و تبادل ظرفیت میان دو کشور جهت سرایت این ارتباط به همه حوزه‌ها نیز سخن می‌گویند رئیس دولت سیزدهم معتقد است که اندازه ارتباطات فعلی با کشور چین، قابل قبول نیست و این روابط باید بیش از پیش گسترش یابد. رئیس دولت سیزدهم در این باره به‌دنبال این است که عقب‌ماندگی کشور را در روابط با چین دنبال کند و جبران این عقب‌ماندگی‌ها را هم با شناسایی ظرفیت‌های دو کشور امکان‌پذیر می‌داند. به‌طور کلی از دید ایشان روابط با چین نباید محدود به مسائل اقتصادی و انرژی بماند و باید به همه حوزه‌ها سرایت کند (رئیس، ۱۴۰۱و).

دکتر رئیسی در ضمن آقای شی‌جین‌پینگ رئیس‌جمهور چین را در روابط راهبردی ایران و چین بسیار مؤثر می‌داند و معتقد است که در دوران ایشان سطح روابط میان دو کشور ارتقا یافته است (رئیس، ۱۴۰۱و).

یکی دیگر از ابعاد شراکت راهبردی ایران و چین، برنامه جامع همکاری میان دو کشور است که با نام برنامه همکاری ۲۵ ساله نیز شناخته می‌شود. این سند در ابعاد فرهنگی و سیاسی و اقتصادی برای دو کشور برنامه‌هایی طرح می‌کند و به‌دنبال فراهم‌نمودن بستری برای توسعه همه‌جانبه همکاری‌ها میان دو کشور است (وزارت امور خارجه، بی‌تا).

رئیس دولت سیزدهم تمایل و اراده خود را نسبت به اجرای سند همکاری ۲۵ ساله بیان کرده است و از

و بابت این موضوع از چین و سایر کشورهای که ایران را برای عضویت در این سازمان یاری کردند، قدردانی می‌کند.

دکتر سید ابراهیم رئیسی عضویت جمهوری اسلامی به‌همراه چین را در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، موجب افزایش همکاری‌های میان این دو کشور می‌داند و همچنین به‌طور خاص سازمان همکاری شانگهای را در همگرایی میان کشورهای آسیا بسیار مؤثر به‌شمار می‌آورد؛ چون این سازمان تعامل میان این کشورها را افزایش می‌دهد و موجب تبادل تجربیات اقتصادی و تجاری و فناوری میان کشورها خواهد شد (رئیسی، ۱۴۰۱).

طبق متن سخنرانی ریاست محترم دولت سیزدهم در بیست‌ودومین (۱۴۰۱، ۰۶، ۲۵) و بیست‌ویکمین (۱۴۰۰، ۰۶، ۲۶) اجلاس سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، این سازمان می‌بایست ضمن تدوین یک سازوکار تأمین مالی برای این سازمان، موجب تسهیل تجارت در منطقه شود و با همکاری چندجانبه کشورهای عضو، ترانزیت پایدار میان آن‌ها ایجاد نماید. جمهوری اسلامی هم تمام ظرفیت‌های خود را برای شرکت فعالانه در این سازمان ارائه خواهد کرد و در این مسیر از ظرفیت بندر چابهار به‌عنوان نماد همکاری اعضای سازمان همکاری شانگهای رونمایی کرده است.

دکتر رئیسی در ادامه مواضع خود پیرامون سازمان‌های منطقه‌ای، از نگاه مثبت چین برای همکاری در بریکس سخن می‌گوید (رئیسی، ۱۴۰۱). ایشان از اعضای سازمان همکاری شانگهای بابت کمک به ایران در واردات واکسن کرونا و کنترل این ویروس مراتب قدردانی را به‌عمل می‌آورند (رئیسی، ۱۴۰۰، ب) و در پانزدهمین نشست سران اجلاس آکو در عشق آباد (۱۴۰۰، ۰۹، ۰۸)

مقابله با یکجانبه‌گرایی ایالات متحده در نظام جهانی است (رئیسی، ۱۴۰۱). در همین راستا ایشان تشکیل تجارت پایدار میان اعضای سازمان همکاری شانگهای را نیز برای مبارزه با یکجانبه‌گرایی مطرح می‌کنند (رئیسی، ۱۴۰۱ ج) و در ادامه، چین را یکی از کشورهای معرفی می‌کنند که دولت سیزدهم جهت خنثی‌سازی تحریم‌های آمریکا او را به همکاری دعوت می‌کند.

دکتر رئیسی کشور چین را همچون ایران کشوری مستقل می‌داند که علاوه‌بر نگاه غیراستعماری به کشورهای دنیا، مواضع مشترکی نیز با ایران در مقابله با یکجانبه‌گرایی دارا است (رئیسی، ۱۴۰۱). ایشان در امتداد این موضوع معتقدند که همکاری ایران و چین می‌تواند قدرت جدیدی را در دنیا به‌وجود بیاورد که قادر باشد یکجانبه‌گرایی را در دنیا نفی کند.

ایشان در ادامه، مبارزه با تروریسم را یکی از نقاط مشترک میان ایران و چین می‌نامند و باور دارند که ایران و چین بایستی برای مقابله با تروریسم هم‌اندیشی داشته باشند و در دیدار با جمعی از اندیشمندان و فرهیختگان برتر چین (۱۴۰۱، ۱۱، ۲۶) می‌فرمایند: «مبارزه با تروریسم از نقاط مشترک میان ایران و چین است و ما باید با همفکری و هم‌اندیشی بتوانیم در مقابل این جریان‌های تروریستی ایستادگی کنیم».

سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی نیز از عواملی است که اضافه بر نمایش خود در گفتمان سیاست خارجی دولت سیزدهم، در مؤلفه‌های سیاسی-امنیتی روابط ایران با چین نیز وجود دارد. عضویت دائم در سازمان همکاری شانگهای که یکی از مهمترین سازمان‌های امنیتی و اقتصادی است، موفقیتی بود که در دولت سیزدهم حاصل شد. رئیس دولت سیزدهم عضویت در سازمان شانگهای را برای کشور و برای این سازمان یک فرصت می‌داند

شریک تجاری ایران است (رئیس، ۱۴۰۱ی)، منافع ملی و اقتصادی خود را نیز دنبال می‌کند که عزم جدی دو کشور برای گسترش روابط تجاری خود با یکدیگر شاهی بر این مدعا است. رئیس دولت سیزدهم در همین حوزه و در گفت‌وگوی زنده تلویزیونی (۱۴۰۱، ۰۷، ۰۶) با این مضمون ایراد سخن می‌کند: «دیداری با رئیس‌جمهور چین داشتم که در این دیدار تصمیم و اراده دو کشور برای اجرای برنامه ۲۵ساله، ارتقای همکاری‌ها در حوزه انرژی، فعال‌شدن تجارت بین دو کشور و مسائل پولی و مالی مطرح شد... و اراده این شد که موارد به‌صورت جد دنبال بشود... در نهایت آنچه مسلم شد این است که ما همکاری‌هایمان را به‌صورت جد و گسترده بین دو کشور ادامه بدهیم».

دکتر رئیسی همچنین معتقد است به همان اندازه که نقش امنیتی ایران در منطقه حائز اهمیت بالایی است، باید برای نقش اقتصادی کشور نیز کاری کرد که در منطقه اثرگذار باشد و گسترش همکاری اقتصادی با چین را یکی از اقدامات مؤثر برای دستیابی به چنین هدفی می‌خواند (رئیس، ۱۴۰۱ک).

مؤلفه اقتصادی دیگر که در اندیشه دکتر رئیسی بازتاب یافته است، ظرفیت‌های اقتصادی است. دکتر رئیسی همواره بر شناسایی ظرفیت‌های تجاری ایران و چین برای فعالان اقتصادی دو کشور تأکید کرده و این شناخت را مبدأ توسعه روابط اقتصادی با چین دانسته است. ایشان جهت آشنایی دو طرف با ظرفیت‌های فراوان یکدیگر پیشنهاد ایجاد دفاتر فعال تجاری در چین را ارائه می‌کنند (رئیس، ۱۴۰۱ز). تأکید ایشان بر شناسایی ظرفیت‌های اقتصادی به آن دلیل است که در طی این روند، بازارها سنجیده خواهد شد و در ادامه می‌توان به تبادل تولیدات ایرانی و چینی پرداخت که البته همه

در رابطه با سازمان همکاری اقتصادی (اگو) نیز این چنین موضع می‌گیرند: «مجموعه اگو علاوه بر بهره‌مندی از ویژگی‌های مادی قدرت، همچون جمعیت نیم میلیاردی، مالکیت یک‌سوم منابع انرژی جهان، موقعیت بی‌نظیر ارتباطی میان اروپا با چین و روسیه، با خلیج فارس و اقیانوس هند، نیروی انسانی جوان و پرتوان، دربردارنده هویتی ممتاز به نام اسلام نیز است».

یکی دیگر از مؤلفه‌های سیاسی-امنیتی روابط ایران و چین براساس گفته‌های رئیس دولت سیزدهم، بهره‌مندی از نقش دولت چین به‌عنوان میانجی به‌نفع جمهوری اسلامی بوده است؛ تلاش چین برای ازسرگیری روابط با عربستان سعودی و ابراز همکاری چین با جمهوری اسلامی در تسهیل روند مذاکرات هسته‌ای شاهی بر این مدعا است که دکتر رئیسی در هردو زمینه فوق از پیشنهاد میانجی‌گریانه چین به‌عنوان کشور ثالث استقبال کرده‌اند

مضمون سازمان‌دهنده «اقتصادی»

روابط اقتصادی اصلی‌ترین جنس رابطه ایران و چین است؛ لذا این مضمون سازمان‌دهنده هم که ذیل مضمون فراگیر «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین» آورده شده است، به پنج مضمون سازمان‌دهنده دیگر به شرح ذیل مفصل‌بندی خواهد شد: منافع روابط اقتصادی، ظرفیت‌های اقتصادی، ترانزیت، انرژی و توسعه.

دولت سیزدهم جهت رفع مشکلات اقتصادی که در کشور وجود دارد، دیپلماسی اقتصادی را در سیاست خارجی خود مدنظر قرار داده است (گوهری‌مقدم، ۱۴۵: ۱۴۰۱-۱۴۷). این حقیقت بیان می‌کند که جمهوری اسلامی از روابط اقتصادی خود خصوصاً با کشور چین که به فرموده رئیس این دولت مهم‌ترین

انرژی حوزه دیگری از روابط اقتصادی ایران و چین است که طبق فرمایشات رئیس دولت سیزدهم مشارکت دوجانبه در حفظ امنیت در این حوزه، ضامن منافع مشترک هر دو کشور خواهد شد. بنابر گفته ایشان جمهوری اسلامی آمادگی دارد تا علاوه بر تضمین امنیت انرژی و تأمین انرژی جامعه ملل، همکاری با چین را نیز در حوزه انرژی گسترش و ارتقا دهد.

دکتر رئیسی از سوی دیگر در حوزه مبحث توسعه در چین نیز سخنانی را ایراد کرده است؛ برای نمونه ایشان از الگوی عادلانه توسعه در چین تمجید می‌کنند و از تلاش این کشور برای نجات مردم خود از فقر سخن می‌گویند که خود حاصل نگاه عادلانه آنان به توسعه است. ایشان همچنین ویژگی دیگر توسعه چین را حفاظت آن از فرهنگ‌های بومی می‌دانند و معتقدند که الگوگیری از کشورها مستلزم بومی‌سازی کردن آن‌ها نیز است؛ چراکه ممکن است اجرایی نباشد یا اینکه دارای ریشه‌های تهاجم باشد.

مضمون سازمان‌دهنده «فرهنگی»

ذیل این مضمون، مفاهیم پایه مرتبط با روابط فرهنگی ایران و چین در سخنان دکتر رئیسی گردهم آمده است.

دکتر رئیسی در مراسم اخذ عنوان «استاد افتخاری» از دانشگاه پکن (۱۴۰۱، ۱۱، ۲۶) ضمن اینکه روابط ایران و چین را رابطه‌ای کهن دانست و مبانی فرهنگ ایرانی و چینی را از عوامل نزدیکی این دو کشور به‌شمار آورد، بر لزوم توسعه روزافزون این روابط نیز تأکید کرد. ایشان در این رویداد دغدغه خود را مبنی بر پیگیری تسهیلات سفرهای فرهنگی چینی‌ها به ایران، مانند اعطای بورس ایران‌شناسی، بیان کردند که این اقدام اضافه بر تقویت دوستی دو

این روابط مستلزم جابه‌جایی پول میان دو کشور است و دستیابی به این مهم با توجه به مواضع ایشان جز از طریق تحول در روابط مالی و بانکی میان دو کشور قابل دستیابی نیست.

همکاری دولت سیزدهم با کشور چین در حوزه ترانزیت، حوزه دیگری از همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور است. یکی از طرح‌های اصلی چین که جمهوری اسلامی در آن نقش کلیدی دارد، احیای جاده ابریشم است. دکتر رئیسی بر این موضوع تأکید دارد که چین از طریق جاده ابریشم باستانی توانست جهانی شود و از جایی که این جاده از زمان دیرین از ایران گذر می‌کرد، لذا ایران را در این فرآیند مؤثر می‌داند. جاده ابریشم مهمترین مسیر در تسهیل تجارت و همکاری میان مردم دنیا در طول تاریخ بوده است و جوامع گوناگون را مانند ریسمانی فرهنگی به هم پیوند داده است. اکنون احیای این جاده موجب تسهیل روابط تجاری در منطقه و به تبع آن جهان می‌شود (رئیسی، ۱۴۰۱ط).

رئیس دولت سیزدهم احیای جاده ابریشم را ضامن تحقق اهداف سازمان همکاری شانگهای می‌داند، چراکه این طرح موجب شده است تا چین در کشورهای مختلف از جمله ایران سرمایه‌گذاری کند و موجب توسعه تجارت میان شرق و غرب اوراسیا و نیز کشورهای آسیا شود (رئیسی، ۱۴۰۱). این ایده که جمهوری اسلامی هم در آن قرار دارد، اگر درست پردازش و اجرا شود موجب گسترش روابط ایران و چین هم خواهد شد. در ضمن در این حوزه، دکتر سید ابراهیم رئیسی آمادگی جمهوری اسلامی را برای همکاری ایده‌های ترانزیتی چین، از جمله این ایده اعلام کرده است. این اعلام آمادگی هم بیانگر عزم ایران و چین برای همکاری راهبردی است که پیش‌تر به‌صورت مفصل آورده شد

کشور، زمینه‌های آشنایی دو ملت با فرهنگ یکدیگر را فراهم می‌آورد.

نتیجه آن مبادله پژوهشگر میان دو کشور تسهیل شود. بدینوسیله شناخت دو ملت از یکدیگر تسهیل می‌گردد (رئیس، ۱۴۰۱).

رئیس دولت سیزدهم در خصوص تهاجم فرهنگی غرب، به ایران و چین آگاهی می‌دهد که غرب به دنبال آن است تا فرهنگ خودش را با زور بر جوامع القا کند (رئیس، ۱۴۰۱ ح)؛ لذا باید از این موضوع آگاه بود و این توجه روشنفکران و پژوهشگران ایرانی و چینی را می‌طلبد. طبق فرمایشات ایشان، غربی‌ها به دنبال آن هستند که چین‌هراسی و ایران‌هراسی را در دنیا گسترش دهند و وظیفه این فرهیختگان است که در مقابل این اقدام، چهره واقعی ایران و چین را به جهانیان بشناسانند.

مضمون سازمان‌دهنده «بهداشت و درمان»

در نهایت دکتر رئیس، ایرانیان مقیم چین را نماینده مستقیم کشور می‌دانند و در دیدار با آنان (۱۴۰۱، ۱۱، ۲۶) بیان می‌کند: «همه شما نمایندگان جمهوری اسلامی هستید و جهت ارتقای کشور در حوزه علم و فناوری، در حوزه کار اقتصادی و تجاری و در حوزه مسائل فرهنگی و تمدنی تلاش می‌کنید».

مضمون سازمان‌دهنده حاضر با توجه به شرایط کرونایی کشور و تحریم کشورهای غربی در آغاز به کار دولت، یکی از مهم‌ترین مضامین در میان شش مضمون یادشده است که موجب تقویت روابط میان ایران و چین گردیده است.

مضمون سازمان‌دهنده «علمی و پژوهشی»

این مضمون سازمان‌دهنده نیز شامل مفاهیم پایه‌ای است که درباره مسائل مرتبط با حوزه علمی و پژوهشی در روابط ایران و چین در جریان است.

دکتر رئیس همواره جمهوری اسلامی را به‌عنوان کشوری پیشرفته به جهان معرفی نموده است و پیشرفت‌های علمی ایران را موجب افتخار منطقه می‌داند. ایشان همچنین پیشرفت‌های چین در عرصه علم و فناوری را مایه افتخار آسیا قلمداد می‌کنند (رئیس، ۱۴۰۱ ح). در ادامه این راهبرد، تأکید رئیس دولت سیزدهم بر آن است که دفتر علم و فناوری ایران در چین راه‌اندازی شود تا مبادلات میان مراکز علمی ایران و چین گسترش یابد و در

ویروس کرونا یا کووید-۱۹ یکی از مشکلات عظیمی بود که دنیا را تحت تأثیر خود قرار داد و جمهوری اسلامی هم رشته‌ای جدا از این زنجیره نبود. در این خصوص مطابق با گفتارهای رئیس دولت سیزدهم می‌توان دریافت که در آن دوران سخت که ویروس کرونا تقریباً روزی هفتصد ایرانی را به کام مرگ می‌کشاند، دولت‌های غربی جلوی واردات واکسن به ایران را گرفته بودند، ولی کشورهای توانستند در مقابل کرونا ایستادگی کنند که با یکدیگر همکاری می‌کردند (رئیس، ۱۴۰۰ ب)؛ برای نمونه چین در روزهای ابتدایی دولت سیزدهم با ارسال محموله‌های واکسن به کشور، کمک شایانی به جمهوری اسلامی در کنترل این همه‌گیری کرد که به فرموده دکتر رئیس در مصاحبه با شبکه سی‌سی‌تی‌وی چین (۱۴۰۱، ۱۱، ۲۶) ملت ایران این یاری را هرگز فراموش نخواهد کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

جستجو در سخنرانی‌های دکتر رئیسی به‌عنوان رئیس دولت سیزدهم در حوزه مفاهیم مرتبط با مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین منجر به استخراج شش مضمون سازمان‌دهنده «شراکت راهبردی»، «سیاسی-امنیتی»، «اقتصادی»، «فرهنگی»، «علمی و پژوهشی» و «بهداشت و درمان»، ذیل یک مضمون فراگیر با عنوان «مؤلفه‌های راهبردی روابط ایران و چین» گردیده است.

شراکت راهبردی با چین در اندیشه دکتر رئیسی سه زمینه کلی دارد که عبارت است از روابط دوجانبه، برنامه جامع همکاری ایران و چین و مانع‌تراشی‌های برخی دولت‌ها در مسیر این شراکت. ایشان ضمن راهبردی دانستن روابط ایران و چین، گسترش همکاری‌ها میان این دو کشور را نیز ضروری می‌دانند که این مهم از طریق اجرایی کردن برنامه جامع همکاری ایران و چین، موسوم به برنامه ۲۵ ساله، امکان‌پذیر است. اما در این میان برخی کشورها از این همکاری ابراز ناخشنودی می‌کنند که نخواهند توانست بر آن اثری بگذارند.

روابط ایران و چین در حوزه سیاسی-امنیتی نیز در اندیشه دکتر رئیسی، به شاخه‌های مقابله با یکجانبه‌گرایی، مبارزه با تروریسم، همکاری در سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و نیز نقش‌آفرینی چین در برقراری روابط جمهوری اسلامی با سایر کشورها تقسیم‌بندی می‌شود. رئیس دولت سیزدهم ارتباط ایران با چین را مؤثر در نفی یکجانبه‌گرایی می‌داند و از چین می‌خواهد تا برای مقابله با جریان تروریسم با جمهوری اسلامی هم‌اندیشی کند. ایشان همچنین از ظرفیت‌های عظیم سازمان همکاری شانگهای سخن می‌گویند و

از چین بابت پیگیری عضویت جمهوری اسلامی در این سازمان قدردانی می‌کنند. در همین دسته، دکتر رئیسی از نقش میانجی‌گریانه چین در از سر گرفتن روابط جمهوری اسلامی با عربستان سعودی سخن می‌گوید و مصادیق همکاری‌های چین در مذاکرات رفع تحریم را نیز بیان می‌کند.

حوزه اقتصادی روابط ایران و چین نیز یکی از مهمترین دسته‌بندی‌ها است که در آن دکتر رئیسی بیان می‌کند که ارتباط چین با جمهوری اسلامی در راستای تأمین منافع اقتصادی و ملی کشور است؛ در ضمن باید دفاتر تجاری جمهوری اسلامی در چین مستقر شوند تا ظرفیت‌های اقتصادی کاملاً برای دو طرف تبیین شود و روابط اقتصادی با چین گسترش یابد. در ادامه از فرصت‌های ترانزیتی چین برای ایران بحث می‌شود که ایشان از طرح احیای جاده ابریشم استقبال می‌کنند و آن را برای گسترش همکاری‌های ایران و چین بسیار مفید می‌دانند. در کنار این موضوعات، دکتر رئیسی از انرژی نیز به‌عنوان محور اقتصادی دیگر نام می‌برد و ضمن اعلام آمادگی جهت تأمین امنیت انرژی جامعه ملل و چین، بر ارتقای همکاری‌های حوزه انرژی با چین نیز تأکید دارند. در نهایت در بخش توسعه، تأکید دکتر رئیسی روی توسعه بومی چین و عدالت‌محور بودن آن است که بسیار اهمیت دارد.

محور دیگر روابط ایران و چین طبق دیدگاه‌های رئیس دولت سیزدهم، محور علمی و پژوهشی است. ایشان در این محور از آمادگی برای تبادل دانش و فناوری میان دو کشور خبر می‌دهند و بر ایجاد دفتر علم و فناوری در بیجینگ تأکید دارند تا موجب افزایش مبادلات پژوهشی میان دو کشور شود. در نهایت در محور شناسایی‌شده بهداشت و درمان، با توجه به سخنرانی‌های دکتر رئیسی، چین

نقشی فراموش‌نشده‌ی در همکاری با ایران در حوزهٔ مهار و ویروس کرونا ایفا کرده است که دولت همواره قدردان این اقدامات آن‌ها است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاقی در پژوهش این مقاله رعایت شده‌اند.

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد

مشارکت‌نویسندگان

نویسندگان به یک اندازه در نگارش مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

منابع فارسی

- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ح ۲۶ بهمن). سخنرانی در دیدار با ایرانیان مقیم چین.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ط ۲۶ بهمن). سخنرانی در دیدار با جمعی از اندیشمندان و فرهیختگان برتر چین.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ی ۲۶ بهمن). مراسم اعطای عنوان «استاد افتخاری» دانشگاه پکن و سخنرانی در جمع اساتید و دانشجویان.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ک ۲۶ بهمن). مصاحبه با شبکه سی‌سی‌تی‌وی.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ال ۲۷ بهمن). مصاحبه پایانی سفر به کشور چین.
- رضایی، علیرضا. (۱۴۰۰). سیاست خارجی مطلوب دولت ابراهیم رئیسی؛ الگوی نظم عدالت محور مبتنی بر استراتژی موازنه نرم. ناشر: انتشارات نگاه راهبردی با همکاری انجمن علمی انقلاب اسلامی ایران، (۱۷)۵، ۲۳-۴۵.
- سلیمانی، رضا (۱۴۰۱). تحلیل گفتمانی سیاست خارجی دولت سیزدهم. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۴۴(۱۲)، ۱۱-۳۸.
- شیخ‌زاده، محمد؛ و بنی‌اسد، رضا. (۱۳۹۹). تحلیل مضمون: مفاهیم، رویکردها و کاربردها. لوگوس.
- علیخانی، علی‌اکبر. (۱۴۰۱). روش لایه‌ای در اندیشه. نگاه معاصر.
- فیضی، رضا؛ باباهادی، محمدباقر؛ و گوهری‌مقدم، ابوذر. (۱۳۹۷). بررسی مفهوم هویت و منافع ملی و رابطه بین آنها در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی). امنیت ملی، ۸(۲۸).
- فیضی، رضا؛ درخشه، جلال؛ و نصرت‌پناه، محمدصادق. (۱۳۹۶). مفهوم عدالت و ابعاد آن در اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) (پایان‌نامه معارف اسلامی و علوم سیاسی). دانشگاه امام صادق (ع) - دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی.
- گوهری‌مقدم، ابوذر. (۱۴۰۱ اردیبهشت). اصول سیاست خارجی دولت «مردمی عدالت‌محور». برداشت اول، (۱).
- وزارت امور خارجه. (بی‌تا). گزاره‌برگ در خصوص برنامه همکاری جامع ایران و چین. وزارت امور خارجه.
- یعقوبی، سامره؛ عزتی، عزت‌اله؛ و رومینا، ابراهیم. (۱۳۹۸). تبیین الگوی همگرایی منطقه‌ای؛ مورد: جنوب غرب آسیا. جغرافیایی سرزمین، ۱۶(۶۳).

- حسینی، محمد. (۱۴۰۱). موانع تحقق سیاست همسایگی و نگاه آسیایی در دولت سیزدهم (مقاله علمی وزارت علوم). سیاست خارجی، ۳۶(۱۴۰۱) ۲(پیاپی ۱۴۲).
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال. (۱۴۰۱). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) و (The Center for Studying and Compling University Books in Humanitics (SAMT). سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۰ الف). سخنرانی در پنزدهمین نشست سران اجلاس آکو (عشق‌آباد).
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۲ الف، ۱۱ اردیبهشت). مصاحبه با شبکه‌المیادین.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۲ ب، ۳۰ خرداد). گفت‌وگوی زنده تلویزیونی.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱ الف، ۷ شهریور). گفت‌وگوی زنده تلویزیونی.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ج ۲۴ شهریور). سخنرانی در مصاحبه با شبکه الجزیره انگلیسی (سفر قزاقستان).
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ج ۲۵ شهریور). سخنرانی در بیست‌ودومین اجلاس سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای (سمرقند).
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۰، ج ۲۶ شهریور). سخنرانی در بیست‌ویکمین اجلاس سران سازمان همکاری شانگهای.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، د ۳۱ شهریور). پرسش و پاسخ در دیدار با مدیران ارشد رسانه‌های آمریکا.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، د ۳۱ شهریور). سخنرانی در دیدار متخصصان و کارشناسان سیاست خارجی آمریکا.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، و ۳۱ شهریور). مصاحبه با شبکه ملی و جهانی تلویزیون چین. شبکه ملی و جهانی تلویزیون چین.
- رئیس، سید ابراهیم. (۱۴۰۱، ز ۲۵ بهمن). مصاحبه هنگام عزیمت به چین.

References

- Schiff, Maurice; & Winters, L. (1997).
Regional integration as diplomacy. The
World Bank.